

# Inhoud

Inleiding, 6

Eerste contact, 13

Zonder afspraken geen internet, 24

Op internet is iedereen gelijk, 41

Activisme gaat digitaal, 61

Speels en zakelijk ontwerpen, 77

Netkunst is net kunst, 97

De eerste guldens rollen over internet, 111

Tot slot, 130

Geraadpleegde literatuur, 141

Tijdsbalk, 151



# Inleiding

Internet voor particulieren werd begin jaren negentig als een ridicule gedachte weggelachen. Geen moment hebben de bouwers van internet gedacht aan de mogelijkheden om digitaal te betalen of om diverse vormen van entertainment over dit medium te versturen. De bouwers hadden bij de ontwikkeling van internet de academische wereld voor ogen. Internet is bij uitstek een instrument voor wetenschappers die met elkaar willen communiceren en zich willen informeren over de laatste ontwikkelingen op hun vakgebied. Internet in zijn oorspronkelijke opzet was niet bedoeld om gratis muziek op te halen, seksplaatjes te zoeken of snel geld mee te verdienen.

Geen wonder dat hooggespannen verwachtingen van internet, zowel van commerciële als ideële aard, niet zijn uitgekomen. De meeste teleurstellingen, die veel investeerders en ondernemers geld en dromen hebben gekost, zijn terug te voeren op een verkeerde inschatting van de mogelijkheden van het medium. De verwachtingen komen wellicht niet snel genoeg uit, maar daarmee heeft het medium nog niet afgedaan. In dit boek staat de oorspronkelijke opzet van internet als een goed, snel en goedkoop communicatiemiddel centraal.

Dit is geen boek met tips en trucs. Daarvoor bestaan voldoende adequate doe-het-zelfboeken, met uitgebreide woordenlijsten en handige webadressen. Het gaat niet over virussen, encryptie, pri-

vacy, auteursrecht, beveiliging, informatieoorlog, de digitale kloof of digitale convergentie. Het gaat ook niet over de opkomst van de thuiscomputer, de invloed van hobbyclubs in Nederland en de ontwikkeling van bulletinboards.

Dit boek gaat terug naar de wortels van internet in Nederland. Het geeft een indruk van een aanloopfase, de tijd voordat het grote publiek het medium ontdekte. Pioniers verkenden vanuit hun technische, kunstzinnige of activistische achtergrond de mogelijkheden van internet. Zij verhalen over de kinderjaren van het medium, over de periode waarin samen spelen en werken, verbazen, proberen en leren centraal stond.

Internet ontwikkelt zich veel sneller dan oudere media zoals televisie en radio. Bijna veertig jaar na de introductie bereikte de radio vijftig miljoen luisteraars. Het medium televisie had vijftien jaar nodig om vijftig miljoen kijkers aan zich te binden, terwijl het web – het meest populaire onderdeel van internet – binnen drie jaar hetzelfde aantal gebruikers had. De tijd op internet, of beter gezegd de ontwikkeling van dit digitale medium, gaat erg rap. Wie kan zich bijvoorbeeld nog herinneren hoe internet eruit zag vóór het www met al zijn grafische mogelijkheden? Veel nieuwe gebruikers menen dat het mailprogramma Outlook hun e-mail verstuurt en beseffen niet dat dit gebeurt via internet.

Niet eerder verscheen een boek over technische, sociaal-culturele en politieke achtergronden van internet vanuit Nederlands perspectief. Het is uitermate kunstmatig om een verhaal over dit medium geografisch te isoleren, want juist internet is zeer geschikt om grenzen en tijdzones te overschrijden. En niet Nederlanders maar Amerikanen en Engelstalige inhoud domineren internet vanaf het begin in hoge mate. Veel nieuwe ontwikkelingen, evenals de bekendste internetgoeroes, komen immers uit de Verenigde Staten. Maar internet maakt in ieder ander land een eigen evolutie door. Inzoomen op de eerste schreden op internet in een klein en technologisch hoog ontwikkeld land als Nederland kan de ontwikkeling van het netwerk scherp neerzetten.

Dit boek schetst de grillige maar boeiende ontwikkeling van internet, van elitair communicatiemedium voor wetenschappers tot commercieel massamedium. Voordat het www aan zijn opmars begon, was internet synoniem aan wereldvreemde wiskundefreaks en zonderlinge nerds. Dit boek gaat terug naar de wetenschappelijke en idealistische wortels van internet in Nederland. Daarbij ligt het accent op de periode 1990 tot 1995. In deze jaren bouwden in de Amsterdamse Watergraafsmeer systeembeheerders de eerste Europese verbinding uit naar de rest van Europa. Netactivisten zetten in deze jaren hun idealen om in daden en kunstenaars en ontwerpers ontdekten de rijkdom van het world wide web met zijn grafische mogelijkheden.

Begin jaren negentig hadden niet meer dan een paar honderd mensen in Nederland enig besef van internet. Deze journalistieke opmaat geeft een indruk van de spannende beginjaren, van de tijd toen internet nog woest en ledig was. Het boek schetst het tijdperk van het krakerige 14K4-modem, de tijd voordat de overheid internet ontdekte, de jaren zonder kassa's op het netwerk. Wellicht vormt dit een aanzet tot een uitgebreide historische studie van het medium.

Na 1995 werd internet in hoog tempo gemeengoed, zowel op het werk als thuis, en is het netwerk daagse kost in kranten en tijdschriften. Vooral de economiepagina's zijn vaak gevuld met nieuws en achtergrondverhalen over internet. De zakelijke kant van het netwerk voert de boventoon in de berichtgeving: over de levensvatbaarheid van internetbedrijven, het nijpende tekort aan goede content en veilig betalen. Met dit boek wil ik voorkomen dat de verhalen over de wortels van internet ondersneeuwen in digitale archieven of erger: helemaal verdwijnen.

De belangstelling voor het internetverleden komt momenteel voorzichtig op gang. Dat is begrijpelijk, zeker omdat velen zich steeds meer realiseren hoe vluchtig digitale informatie kan zijn. Deze weerslag van enkele hoogtepunten is voornamelijk gebaseerd

op gesprekken met personen van het eerste uur. Ze verkenden als eersten de technische, creatieve en morele grenzen van het net. Feitelijke verhalen van directbetrokkenen die een verhelderend inzicht kunnen schenken in de ontwikkeling van internet tot het medium zoals we dat nu kennen. Internet is mensenwerk. Iedere geïnterviewde benadrukte dat hij of zij het niet alleen heeft gedaan. Zonder hulp, kennis en enthousiasme van collega's en vrienden was het niet gelukt. Internet is een eersteklas voorbeeld van iets moois dat door samen denken, werken en bouwen tot stand is gekomen.

Elk hoofdstuk van dit boek begint met de ontdekking van internet, maar elke keer vanuit een andere discipline. Hoofdstuk 1 gaat over de aanleg van het fysieke netwerk en de rol daarin van Nederland, waardoor het Europese netwerk minder afhankelijk werd van de Verenigde Staten. In hoofdstuk 2 blijken openheid en veerkracht de kernwoorden bij het ontwerpen van internet. De kwetsbaarheid van het net zit in de teruglopende transparantie van de architectuur van het netwerk. Deze twee hoofdstukken hebben een vrij technisch karakter. Op het eerste gezicht lijkt dit pittige kost maar de technieken, die het wortelstelsel van het netwerk vormen, bepalen een aantal unieke karakteristieken van internet. Zicht op de oorspronkelijke technische principes kan bijdragen tot beter begrip en tot een realistische verwachtingen van het netwerk.

De lezer kan ook ongestraft doorstoten naar hoofdstuk 3 dat beschrijft hoe Nederlanders, vanwege de bemoeienis van media-activisten en enkele maatschappelijke organisaties, in een relatief vroeg stadium kennismaakten met internet. Dit kan de neiging verklaren het medium niet als commercieel product te beschouwen maar als een manier om informatie te verspreiden en discussies te voeren.

Hoofdstuk 4 verhaalt over de klassieke actievoerders, onder wie Greenpeace, die in de jaren tachtig al de weg vonden naar internet. Hoe vond activistisch Nederland – ondanks eerste aarzelingen – toch snel de weg naar internet? Hoofdstuk 5 belicht de eigenzin-

nige ontwerpers die de vrijheid namen om een eigen stijl te zoeken. Daaruit zijn de speelse zakelijkheid en de ironische knipoog voortgekomen die kenmerkend blijken voor Nederlands webdesign. Hoofdstuk 6 beperkt zich tot de meest specifieke discipline van digitale kunst, namelijk werk dat speciaal is gemaakt voor internet. Hoofdstuk 7 beschrijft de weg van de eerste guldens die over internet rolden. De eerste betalingen werden uiteraard verricht voor het verkrijgen van een internetverbinding. Vervolgens bleken vooral producten en diensten die digitaal zijn te distribueren en consumeren – zoals nieuws, muziek en seks – commercieel succesvol te zijn.

Dit boek geeft rekenschap van het internetverleden in Nederland zonder te zwelgen in nostalgie. Kennis van het verleden, in dit geval van de uitgangspositie van internet, geeft een basis om vooruit te kijken en beslissingen te nemen over de toekomstige ontwikkelingen van internet. Internet is niet langer jong en onschuldig. Het medium is de kinderschoenen ontgroeid en verkeert al geruime tijd in de puberteit. Een lastige maar fascinerende periode waarin wij, als gebruikers, het eigen karakter van internet met de huidige wensen en behoeften moeten leren combineren. Hierbij kan het verleden van internet een goede les voor de toekomst zijn.

Mijn dank gaat uit naar de meelezers Jacqueline van Klaveren, Lizzy van Leeuwen, Marjolijn Poulssen, Sjaak Priester en Willy van Rooyen. Zonder Andra Leurdijk was dit boek niet verschenen.

Monique Doppert  
Januari 2002, Amsterdam